

CSUBÁK Tibor Krisztián

KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK ÁLLAMI TÁMOGATÁSÁNAK FORMÁI NÉMETORSZÁGBAN

A tanulmány háttérét egy, a Gazdasági Minisztérium által támogatott kutatás képezi. A projektben hét EU-s tagállamról és az Amerikai Egyesült Államokról készült országtanulmány található, valamint össze vannak foglalva benne az Európai Unió kis- és középvállalkozásokra vonatkozó legfontosabb fejlesztéspolitikai tapasztalatai, tervei. A cikk terjedelmi korlátaira figyelemmel a németországi gyakorlat elemzéséből elsősorban a tőke- és hitelnyújtó programokat, valamint az ismeretek bővítésére vonatkozó tapasztalatokat emeltük ki.

1996-os statisztikai adatok szerint Németországban 3,44 millió vállalkozás működött. Az EU-ban ennél magasabb értéket csak Nagy-Britanniában regisztráltak (3,76 millió vállalkozás).

A vállalkozások száma az aktív népesség arányában (az egykori NSZK területén)¹ 1978 és 1998 között folyamatosan emelkedett. Míg 1978-ban alig érte el a 9%-ot, sőt a 80-as évek elején 8%-ra csökkent, a 90-es évek elejétől elinduló dinamikus növekedés eredményeként 1998-ra elérte a 10,5%-ot.

A kkv szektor foglalkoztatottságban betöltött szerepe Németországban jelentősnek tekinthető. Az összes foglalkoztatott 58%-ának, vagyis közel 17 millió főnek a megélhetését biztosítja. A mikrovállalkozások súlya a foglalkoztatottságban 24%, a kisvállalkozásoké 20%, míg a középvállalkozásoké 14%. A fentebb említett 58%-os arány mindazon által elmarad az Európai Unió átlagától, ami a legutóbbi statisztikák szerint 66%. Ennek elsősorban az az oka, hogy az egyes vállalatra jutó átlagos létszám, amely Németországban 8,5 fő, magasabb az EU egészére vonatkozó hat fős átlagnál.²

A német gazdaságpolitika számára tehát különös jelentőséggel bír a kkv-k számának növekedése, amely tompítja a gazdasági ciklusok leszálló ágában a nagyvállalati léptékek következményeként emelkedő munkanélküliségi rátát. Tapasztalatok szerint ugyanis az újonnan alakuló vállalkozások átlagosan 2,5 új munkahelyet teremtenek.

A német vállalkozások 9,1%-nak az árbevétele 35 ezer és 50 ezer DEM, 72%-nak ötvenezer és egymillió DEM, 14,4%-nak egy- és ötmillió DEM között van. A 25 millió DEM-nél nagyobb árbevételű vállalkozások a teljes sokaság 0,9%-át teszik ki, ugyanakkor a vállalkozások összárbevételének 64,9%-át adják. Ezen számok is bizonyítják, hogy a kkv szektor számbeli és foglalkoztatottsági súlyánál jóval kisebb az összárbevételben betöltött szerepe. A szektor gazdasági súlyát azonban jobban közelíti a hozzáadott érték előállításában való részvétele. A kkv-k a vállalati szektor hozzáadott értékének közel 45%-át állítják elő, amiből az is következik, hogy az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték a nagyvállalatok esetében átlagosan közel 60%-kal magasabb.

A nagyvállalatok egy főre jutó magasabb hozzáadott értékét azzal lehet magyarázni, hogy tőke- és technológiaintenzív tevékenységek miatt az egy főre eső befektetett tőke is magasabb mint a kkv-k esetében, és fordítva, a kkv-k gyakran alkalmaznak munkaintenzív technológiákat, (illetve szerepelnek az élőmunka-igényes szolgáltatásokban), amivel különösen jelentőssé válik foglalkoztatáspolitikai szerepük.

E tényeket együttesen figyelembe véve az alábbiakban foglalhatjuk össze a szektor jelentőségét Németországban:

- A kkv-k beszállítói tevékenységükkel nagy mértékben hozzájárulnak a német nagyvállalatok nemzetközi sikereihez.

- A kkv szektor a munkaerőpiacon komoly keresletet támaszt, ezzel is biztosítva több millió ember megélhetését.
- A kkv-k darabszámukat tekintve a Németországban működő vállalkozások több mint 99%-át teszik ki.
- Az innovatív kkv-k a jövő sikeres nagyvállalatainak a lehetőségét hordozzák magukban.
- A kkv-k folyamatos megalakulása és megszűnése biztosítja azt, hogy a német gazdaság a világ gazdasági kihívásokhoz strukturálisan mind jobban alkalmazkodjon.
- A kkv-k jelenléte mérsékli a gazdasági ciklusok negatív kilengéseit a munkaerőpiacon, illetve hozzájárul a német nagyvállalatok átstrukturálásához, innovatívításának és a versenyképességének növeléséhez az outsourcing, illetve a K+F eredmények értékesítése révén.

Németországban a kkv-k jelentőségének ismeretében a szövetségi kormány számos olyan kkv-kat támogató programot hirdetett meg, amelyek megvalósításában a tartományi kormányok, a helyi kamarák, illetve speciálisan erre a célra létrehozott intézmények (bankok, kockázati-tőke-társaságok stb.) aktívan közreműködnek. A cél, hogy Németországban a kkv-nek a foglalkoztatottságban és a hozzáadott érték előállításában betöltött súlya emelkedjen, elérje, később pedig meghaladja az EU átlagot.

A kkv-k alapításának, működtetésének pénzügyi támogatása

A Deutsche Ausgleichsbank AG (DtA) felmérései szerint a vállalkozások tönkremenetelének a leggyakoribb oka a *pénzügyi források hiánya*, amelyet a megkérdezettek 68,6%-a emelt ki legkomolyabb problémaforrásként. A felmérés szerint a második helyre az *információk hiánya* került, és csak ezt követte a *rossz gazdálkodási gyakorlat és a külső körülmények negatív hatása*. A felmérésből azt a következtetést lehet levonni, hogy a kis- és középvállalkozások alapítását és stabil működtetését megcélzó állami támogatási politikának elsősorban a hiányzó finanszírozási források megteremtésére, illetve a vállalkozások információellátásának javítására és az oktatásban meglévő lehetőségek kihasználására kell törekednie.

A kkv-k tőkéhez jutásának segítése

Németországban a kis- és középvállalkozások tőkéhez jutásának elősegítésében *elkülönülnek a szerepek a helyi, tartományi és országos (szövetségi) szinten*. További jel-

lemzője az állami támogatásnak e téren, hogy aktívan *együttműködik a privát szférával*.

Helyi szinten a kis- és középvállalkozás a számlavezető bankjánál, a helyi ipari és kereskedelmi kamaránál, illetve a helyi önkormányzatnál jut információhoz a tőkebevonás lehetőségeiről. Az előbbi intézmények tanácsadással is segítik a vállalkozót, hogy megfelelő színvonalú üzleti tervet tudjon bemutatni a potenciális tőkebefektetők számára. A helyi intézmények alapvetően kommunikációs kapocsként funkcionálnak a vállalkozó és az állami vagy magántulajdonú tőkebefektető között.

Tartományi szinten a DtA és a Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) tartományi fiókjai, a tartományi önkormányzat tőkebefektető társaságai, illetve magántőke jön számításba a vállalkozó számára.

Országos szinten a DtA és a KfW bankok mint az állami támogatás intézményei, illetve a nagyobb magán tőketársaságok döntenek a befektetésről.

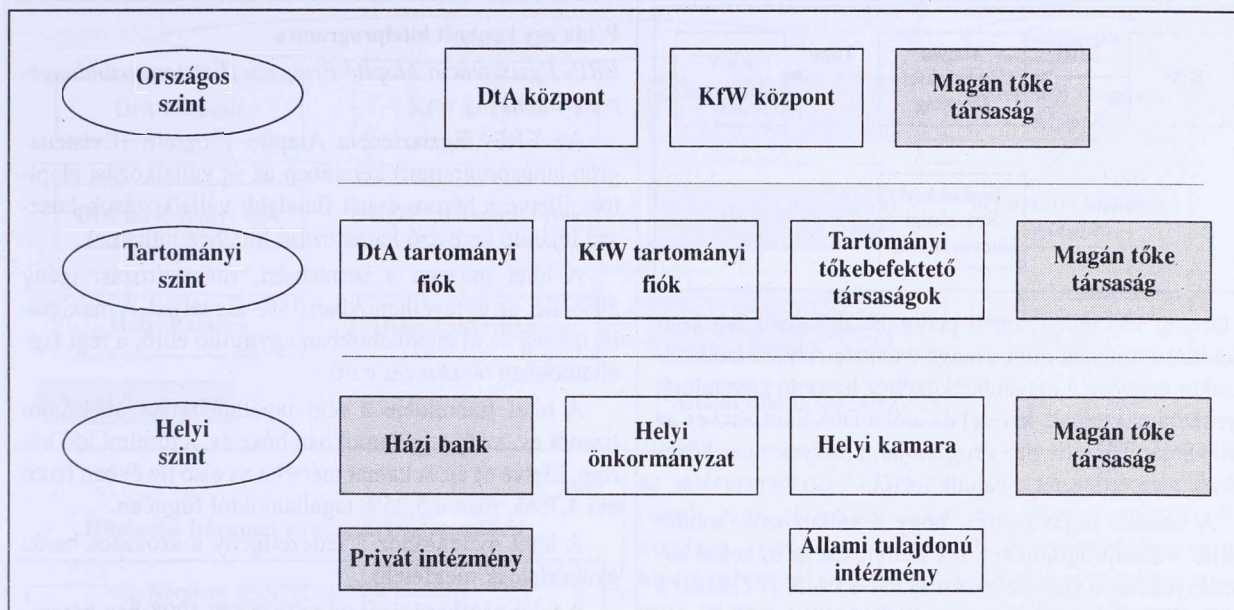
Általános gyakorlat, hogy piacconform módon történik a kkv-k tőkéhez jutásának állami támogatása. (Az egyes szinteket és szereplőket az 1. ábra foglalja össze.)

Németországban a kis- és középvállalkozások tőkéhez jutását az állam közvetett, illetve közvetlen módon is elősegíti. Mindkét támogatási program kulcsszereplője két állami tulajdonban lévő bank, a Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) és a Deutsche Ausgleichsbank (DtA). A *közvetett támogatás* folyamata úgy zajlik, hogy a magántulajdonban lévő kockázati-tőke társaságok kis- és középvállalkozásokba való befektetés esetén a befektetés bizonyos hányadának erejéig kedvező kamatozású refinanszírozó hitelhez jutnak, s e co-finanszírozás révén a kockázati-tőke-társaságok hozamelvárási lényegesen alacsonyabbá válhatnak. (2. ábra) Ennek a támogatásnak az a nagy előnye, hogy a magántőkére bízva a piacképes, életerős kkv-k kiválasztását, a refinanszírozással azonban csökkentik a magánbefektetők kockázatát, módosulnak az általános megtérülési követelmények, és ezáltal fokozódik a magántőke szerepvállalása a kis- és középvállalkozások tőkefinanszírozásában.

A *közvetlen támogatás* esetében a tőkét, tőkéstársat kereső kis- és középvállalkozás közvetlen kapcsolatba kerül olyan intézménnyel, amely szövetségi vagy tartományi forrást fektet be tőkeként a vállalkozásba.

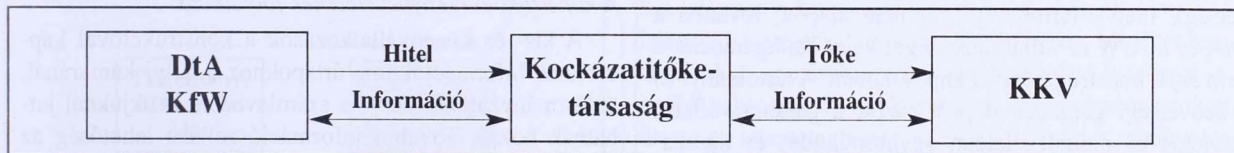
A Németország területén működő összes kkv tőkéhez jutását segítik elő a 80%-ban a szövetségi kormány, 20%-ban a helyi tartományok tulajdonában lévő KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) bank által szervezett programok. A kisebb összegű, helyi jelentőségű refinanszírozó hitelek, illetve tőkebefektetések esetében a KfW regio-

A kkv-k tőkéhez jutásának intézményi szereplői

2. ábra

A közvetett támogatás folyamata

nális fiókjaiban születik a döntés, az országos vagy nemzetközi jelentőséggel bíró tőkebefektetések, refinanszírozó hitelek megítélésében a KfW központja (Berlin) felelős.

ERP-részesedés program

A European Recovery Program (ERP) keretében a KfW bank kedvező kamatozású hosszú lejáratú *refinanszírozó hitelek*et nyújt olyan tőkebefektető társaságok számára, amelyek kis- és középvállalkozásokba investálnak. Ez a program a *közvetett támogatások* közé tartozik.

A régi tagállamokban a tőkebefektető magántársaság a befektetett összeg 75%-nak mértékéig akár tíz éves futamidejű kedvező kamatozású hitelhez jut a KfW-től. A törlesztés egy összegben a befektetésből való kiszálláskor (exitkor) történik.

Az új tagállamokban a befektetett összeg 85%-nak mértékéig jut refinanszírozó hitelhez a tőketársaság.

A refinanszírozó hitel kamata 2000 májusában hat százalék volt, ami kb. egy százalékkal magasabb a német állampapír kamatánál. A refinanszírozó hitel a régi tagállamokban maximum 375 ezer DM befektetésenként, az új tagállamokban 850 ezer DM.

A konstrukció igénybevételeének folyamata

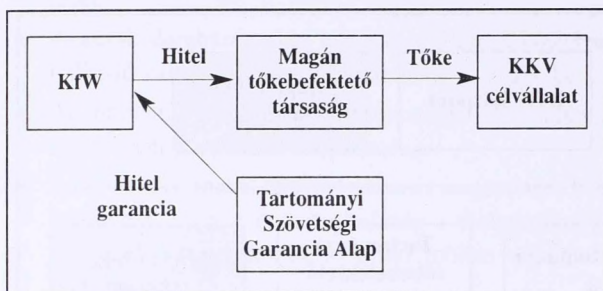
A kockázatitőke-társaságok közvetlenül lépnek kapcsolatba a KfW regionális fiókjával mielőtt befektetnének a célvállalatba. A privát tőkebefektető társaság és a célvállalat közötti befektetési tárgyalások átlagosan hat hónap alatt a KfW szakemberei is felmérik, hogy az adott esetben a privát tőketársaság jogosult-e a kedvező kamatozású hitel felvételére vagy sem. További fontos tényező a refinanszírozó hitel fedezete. A hitel fedezeteként a tőketársaság célvállalatban lévő részesedése az esetek többségében önmagában nem elegendő. Ilyenkor a tartományi vagy szövetségi garancia alapok, amelyek állami forrásból működnek, kezességet vállalnak a hitel mértékének 80%-ig. (A folyamatot a 3. ábra szemlélteti.)

Kedvezményes hitelprogramok

Németországban a kis- és középvállalkozások kedvezményes hitelezésével a Deutsche Ausgleichsbank (DtA) és a Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) bankok foglalkoznak. Mivel mindkét bank állami tulajdonban van, kamatkövetelményeik jóval alacsonyabbak, a futamidő és

3. ábra

A hiteltámogatás folyamata

a türelmi idő tekintetében pedig jóval kedvezőbb kondíciókat nyújtanak mint a magánbankok. A hitelek odaítélésakor azonban a magánbankokéhoz hasonló követelményeket támasztanak, kivétel ez alól a DtA Startpénz és az ERP-Saját Tőke Segítő Programjai, amelyek nem követelnek meg fedezetet a vállalkozótól.

A bankok is javasolják, hogy a vállalkozók kombinálják a hitelprogramokat, így különösen az új keleti tartományokban a finanszírozási igény 85%-át is elérheti a felvett hitelek együttese, ami a 15% mértékű saját forrással együtt elegendő a finanszírozáshoz.

A hitelprogramokkal szorosan együttműködnek a szövetségi, illetve tartományi garancia alapok, továbbá a DtA és a KfW is vállal kezességet vagy bankgaranciát a nem saját konstrukciójával kapcsolatban. A tartományi és a szövetségi garancia alapok között a garanciavállalás mértékét és módját illetően együttműködés és munkamegosztás tapasztalható. Jellemzően a nagyobb kötelezettségvállalást jelentő garanciák nyújtásával a szövetségi garancia alapok, a kisebbekkel a tartományi garancia alapok foglalkoznak. A magántulajdonban lévő bankok is vállalnak kezességet és nyújtanak garanciát kis- és középvállalkozások számára. A szövetségi és tartományi garancia alapok, a DtA -val egyetemben abban különböznek a magánbankoktól, hogy nincsen profitmaximalizálási törekvésük, céljuk az önfenntartó gazdálkodás, ami azt eredményezi, hogy alacsonyabb díjak mellett nyújtják szolgáltatásaikat mint a magánbankok, továbbá olyan kisebb összegű tranzakciókkal is foglalkoznak, amivel a magánbankok méretgazdaságossági okok miatt nem.

A szövetségi állami programok hosszú és rövid lejáratú hiteket biztosítanak az induló és működő kis- és középvállalkozások számára tevékenységi körtől függetlenül. A programok működtetésének központi intézménye a DtA és a KfW, amelyek a termékeiket, szolgáltatásaikat a fiókhálózatukon kívül a kereskedelmi bankokon keresztül is közvetítik. A kedvezményes hitelprogramok további jelentős intézményi szereplői a tartomány szinten, illetve az országos szinten működő garancia alapok, kezesség és garanciavállalásaikkal segítik a hitelek felvé-

tését. (A 4. ábra szemlélteti a hitelezési folyamat intézményi struktúráját).

Példa egy konkrét hitelprogramra

ERP- Egzisztencia Alapító Program (Existenzgründungsprogramm)³

Az ERP- Egzisztencia Alapító Program (Existenzgründungsprogramm) keretében az új vállalkozást alapítók, illetve a három évnél fiatalabb vállalkozások hosszú lejáratú kedvező kamatozású hitelhez juthatnak.

A hitel összege a beruházási, finanszírozási igény 50%-áig, az új tagállamokban 75%-áig terjed. A maximális összeg az új tagállamokban egymillió euró, a régi tagállamokban ötszázezer euró.

A hitel futamideje a régi tagállamokban maximum tizenöt év, az új tagállamokban húsz év, a türelmi idő három, illetve öt év. A kamat mértéke az első tíz évben fixen évi 4,75%, illetve 5,25% tagállamoktól függően.

A hitel nyújtásához a fedezetigény a szokásos banki gyakorlatnak megfelelő.

A hitel népszerűségét mutatja, hogy 1998-ban hárommilliárd DEM összegű hitelfolyósítás történt.

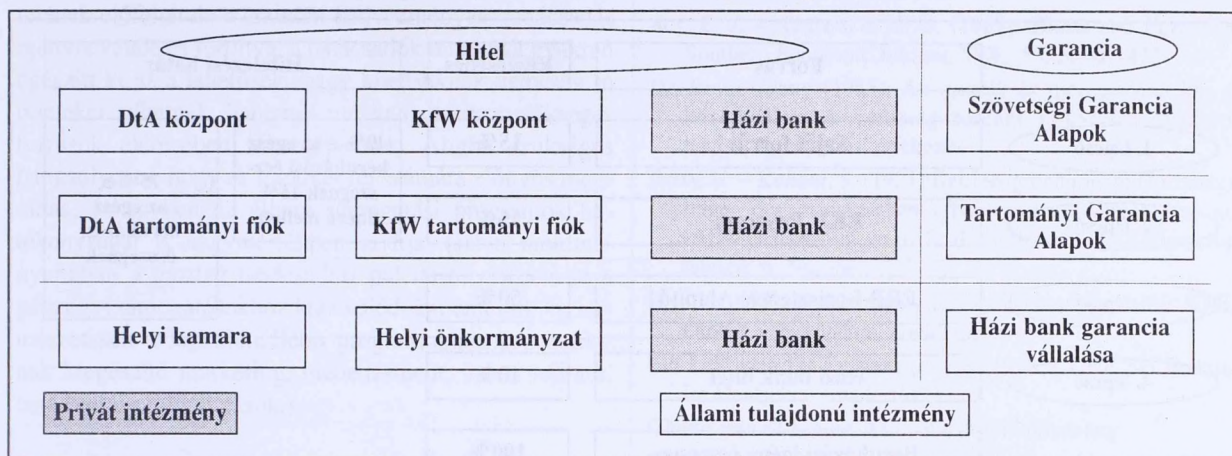
A konstrukció igénybevételének folyamata

A kis- és középvállalkozások a konstrukcióval kapcsolatos információkhoz, űrlapokhoz a helyi kamaránál, önkormányzatnál, illetve a számlavezető bankjuknál juthatnak hozzá. További információszerezési lehetőség az internet, ahol a DtA honlapján (www.dta.de) minden programról részletes tájékoztató található. A hiteligényt a házi banknál kell jelezni, ahol az első szűrővizsgálatokat a helyi bank szakemberei végzik. A DtA regionális vagy országos fiókjával – hitelmérettől függően – a házi bank veszi fel a kapcsolatot. Tekintettel arra, hogy a hitel elbírálásához banki biztosítékok szükségesek, a hiányzó fedezetek esetében a tartományi garancia alap vagy a házi bank garanciát vállalhat. (5. ábra)

Példa a DtA programjainak komplex igénybevételére

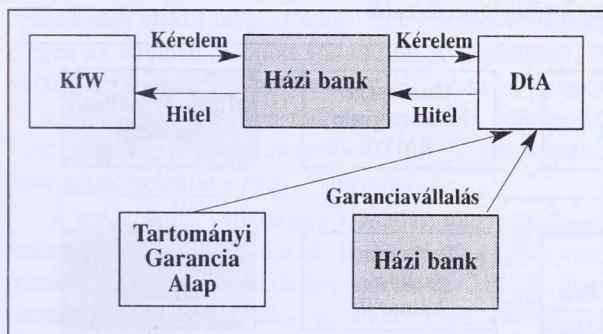
A DtA minden ismertetőjében, nyomtatványában hangsúlyozza, hogy érdemes kombinálni a különböző hitelkonstrukcióit. Ez – és a jelenlegi magyar gyakorlattól való eltérés itt figyelhető meg –, azt jelenti, hogy egy adott gazdasági célra többféle konstrukció is igénybe vehető. Tanácsadó közreműködése azért is szükséges, mert a vállalkozó ritkán képes egymaga arra, hogy a különböző szempontok szerint (pl. futamidő, kamatszint, felhasználási megkötések, visszatérítendő vagy vissza nem térítendő támogatás, adóból leírható közvetett vagy normatívan nyújtott közvetlen kamattámogatás stb.) optimalizálja tervezett támogatási portfólióját.

A kkv-k hitelezésének intézményi szereplői

5. ábra

Hitelezési folyamat garanciavállalás mellett

A 6. ábra szemlélteti, hogy a DtA források kombinációjával miképpen lehet egy beruházást finanszírozni.

A DtA induló kisvállalkozások számára javasolja a fenti csomag kiegészítőjeként, illetve esetenként alternatívaként a Startpénz igénybevételét, amely max. 50 000 euró nagyságú beruházás teljes finanszírozását teszi lehetővé.

Alapításhoz, működéshez szükséges tanácsadás, oktatás, információ

A kis- és középvállalkozások versenyképességét, működési hatékonyságát jelentősen javíthatják a tanácsadási programok során szerzett új ismeretek, információk. A DtA idézett felmérése szerint a hiányzó pénzügyi források mellett az információk hiánya a legfőbb okozója a csődnek.

A kis- és középvállalkozások tulajdonosai, vezetői számára helyi, tartományi, illetve szövetségi szinten szerveznek tanácsadási programokat.

A vállalkozók helyi szinten az önkormányzatoknál, a helyi kamaráknál jutnak ingyenes tanácsadáshoz a vállalkozás alapításával, menedzselésével kapcsolatban. Ezeknél

az intézményeknél hozzáférhetnek piaci információkhoz (vevők, szállítók, versenytársak stb.), illetve a regionális és országos szintű intézmények formanyomtatványaihoz, különkiadványaihoz, tanácsadó füzetekéhez. Az önkormányzatoknál azok az internet címek is hozzáférhetők, amelyekről le lehet tölteni színvonalas tanácsadói anyagokat.

A vállalkozók tartományi szinten a DtA és a KfW bankok tartományi fiókjainál juthatnak ingyenes, általános vállalkozói ismereteket tartalmazó tanácsokhoz. Mindkét bank tanácsokat, ajánlásokat tartalmazó broszúrákat is terjeszt saját fiókhálózatán, a helyi kamarákon és önkormányzatokon, illetve az interneten keresztül. A DtA banknak minden tartományban van három-négy tanácsadó központja (Bertanul-szenterum), ahol a vállalkozók tanácsokban részesülnek.

A Tartományi Gazdasági Minisztériumok részt vesznek a Szövetségi Gazdasági Minisztérium programjainak megvalósításában, közvetítésében, illetve saját tanácsadói programokat, a tartományra vonatkozó információkat közvetítenek a kis- és középvállalkozók felé. Tartományi szinten információnyújtás szempontjából további intézmények a tartományi kamarák.

A Gazdasági Minisztérium (Bundesministerium für Wirtschaft) és a Gazdasági Hatóság (Bundesamt für Wirtschaft), továbbá az Oktatási, Kutatási és Technológiai Minisztérium (Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Technologie) adja az intézményi keretét a szövetségi, országos szintű tanácsadói, információnyújtó programoknak. A 7. ábra szemlélteti az információnyújtás és a tanácsadói programok intézményi szereplőinek sémáját.

Szövetségi tanácsadó programok

A Gazdasági Minisztérium (BMWi) és a minisztérium célszervezete, a Gazdasági Hatóság (BAW) a tanácsadási költségek egy részének átvállalásával támogatja, hogy a kkv-k professzionális szakemberek tanácsaira alapozva

DtA hitelek kombinációi a beruházások finanszírozására a régi tagállamokban

	Forrás	Részesedés	Hitelezési határ
1. lépcső	Saját forrás	15%	40%-a az egész beruházási összegnek 15% önerő mellett
2. lépcső	EKH Program	25%	
3. lépcső	ERP-Egzsztencia Alapító	50%	
4. lépcső	Házi bank hitel	10%	
	Beruházási igény összesen	100%	75%-a az egész beruházási összegnek

7. ábra

Információnyújtás, tanácsadás intézményi szereplői

Országos szint	DtA központ	KfW központ	Gazdasági Minisztérium BMWi	Magán tanácsadó társaság
Tartományi szint	DtA tartományi fiók	KfW tartományi fiók	Tartományi gazdasági kamarák	Magán tanácsadó társaság
Helyi szint	Házi bank	Helyi önkormányzat	Helyi kamara	Magán tanácsadó társaság
	Privát intézmény		Állami tulajdonú intézmény	

jussanak döntés előkészítő, illetve döntéstámogató információkhoz. A BMWi a következő tanácsadói programokat támogatja:

- Általános tanácsadás
- Tanácsadás vállalatalapításhoz, működtetéséhez
- Energia takarékosági és környezetvédelmi tanácsadás

Példa egy konkrét tanácsadói programmal kapcsolatban

Általános tanácsadás

Általános tanácsadás keretében felméri a vállalkozás helyzetét, stratégiai pozícióját. Elemzik a külső környezetet, a versenytársakat, vevőket, szállítókat. Prognosztiz-

álják az új belépők és a helyettesítő termékek megjelenésének valószínűségét. Áttekintik a szervezet erőforrásait, működési folyamatait szervezeti struktúráját. Rávilágítanak a szervezet gyenge pontjaira, felhívják a figyelmet a veszélyekre és a jövőbeli lehetőségekre. Az általános tanácsadás során megvizsgálják, hogy a vállalkozás stratégiája, illetve tevékenysége versenyképes-e vagy sem.

A vállalkozás a helyi iparkamarából hozzájuthat független tanácsadók, tanácsadócégek névjegyzékéhez, és kiválaszthatja a tanácsadót.

A BMWi támogatásának mértéke, ami költségtérítés formájában jelentkezik, maximum 3200 DEM vagy a tanácsadói díj negyven százaléka.

Az elmondottak rávilágítanak arra, hogy Németországban a pénzügyi támogatás hatékony igénybevételenek előfeltétele a (szintén kedvezményes) tanácsadás igénybevétele és fordítva, a tanácsadók munkáját gyakran egészíti ki az a lehetőség, hogy kliensüknek nemcsak jó ötleteket adhatnak, hanem a megvalósításhoz szükséges források elérésében is segíthetnek. Aligha szükséges hangsúlyozni, hogy ez mindkét fél számára előnyös megoldás, és egyben az állami támogatási programok hatékonyságát is nagymértékben javítja. (Jelen tanulmányunkban a gazdag tanácsadási palettáról elsősorban a pénzügyi támogatásokhoz kapcsolódókat emeltük ki, természetesen a legkülönbözőbb programokhoz kapcsolódóan kiegészítő marketing, menedzsment, üzletviteli stb. tanácsadói szolgáltatások.)

Összefoglalás, eredmények

Az állami vállalkozásösztönzés, az induló vállalkozások támogatásának egyik mérőeszköze, hogy hány új vállalkozás alakul meg az adott évben. A hetvenes évek végén az újonnan alapított vállalkozások száma alig haladta meg évente a százötvenezret, 1990-ben az újonnan alakuló vállalatok száma már meghaladta a háromszázezret, míg 1997-ben az újonnan alakuló vállalatok száma már megközelítette a négyszázötvenezret.

A megalakuló vállalkozások mellett makrogazdasági szempontból fontos mérőszám, hogy egy adott évben mekkora a megszűnő vállalkozások száma, így kiderül, hogy összességében emelkedik-e az adott évben a vállalatok száma vagy sem.

1978-81 között gyakorlatilag nem nőtt a vállalkozások száma, mivel közel annyi vállalat szűnt meg mint amennyi megalakult. 1981-85 között a vállalatok számának gyarapodása alatta volt az évi ötvenezernek. 1985 után a vállalatok számának nettó növekedése folyamatosan emelkedett 1991-ig, majd utána stabilizálódott az éves növekedés közel évi nyolcvanezer darabban.

A vállalkozások számának folyamatos gyarapodása azt támasztja alá, hogy kedvező működési körülmények jellemzik a vállalati szektort. A vállalatalapítások magas száma arra enged következtetni, hogy a vállalatalapítás állami támogatása (hitelprogramok, tőkeprogramok, információnyújtás) hatékony. A vállalkozások megszűnésének nagy száma egyrészt technikai okokkal magyarázható (adózási szempontok, végelszámolás, fúziók, vállalatfelvásárlások), másrészt azzal, hogy viszonylag magas a tönkremenő kisvállalkozások száma. A kkv-szektor működésének támogatására az állam komoly erőfeszítéseket tesz, azonban a hiányzó vállalkozási ismeretek, és a helytelen gazdálkodási gyakorlat ellen csak további oktatási programokkal és még szélesebb körű tájékoztatással lehet védekezni.

Irodalomjegyzék

- Acs, Z. J. – Audretsch, D. B. (1989): Births and Firm Size, Southern Economic Journal, VOL. 55, S. 467-475
- Dr. Bayer József (1985): Az osztrák és nyugatnémet kis- és középvállalatok nemzetgazdasági fejlődésre gyakorolt hatása, Kandidátusi értekezés
- Brixy, U. – Kohaut, S. (1997): Betriebsgründungen: Hoffungsträger des ostdeutschen arbeitsmarktes – Ergebnisse aus IAB-Betriebsdatei und IAB Betriebspanel, IAB ÖsszefoglalásNr. 6, Nürnberg
- ENSR (1997): Das europäische Beobachtungsnetz für KMU, Ötödik éves jelentés, Zoeteermeer
- Ein Leitfaden für Existenzgründer, 1998, CDU/CSU Fraktion Im Deutschen Bundestag, Bonn
- Global Private Equity 2000, PWC különkiadvány
- Wirtschaftliche Förderung: Hilfen für Investitionen und Innovationen, 2000, Referat Öffentlichkeitsarbeit- Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (BMWi)
- www.dta.de Die Förderprodukte der DTA, Deutsche Ausgleichsbank (DTA) aktuális konstrukciói, programjai
- www.BMWi.de, A Gazdasági minisztérium (Bundesministerium für Wirtschaft) honlapja
- www.kfw.de, A Kreditanstalt für Wiederaufbau állami forrásokat kezelő bank kedvezményes támogató konstrukciói az új-tagállamokba befektető KKV-k számára
- www.bmbf.de, Bundesministerium für Bildung und Forschung honlap
- Entwicklungen und Rahmenbedingungen, Universität Mannheim IFM-Tätigkeitsbericht 2000, Internet honlap
- www.neumarkt.de Internet honlap

Egyéb adatforrások

- A Statistisches Bundesamt honlapon talált statisztikai adatok
- A Bundesanstalt für Arbeit honlapon talált statisztikai adatok

Lábjegyzetek

- 1 A statisztikai adatok összehasonlítását nyilván irreálisnak tenné, ha az NDK adatait is számításba vennénk, hiszen ott a magánvállalkozás a '80-as években alapvetően korlátozott, tiltott volt.
- 2 Itt megjegyzendő, az EU-ban a gazdasági fejlettség és a mikro-vállalkozások száma fordított arányt mutat, a kevésbé fejlett Görögországban és Portugáliában magasabb ez a szám, míg Németországban és Franciaországban alacsonyabb. Ez az összefüggés elgondolkodtató lehet, a magyar kkv-fejlesztési politika céljainak kitűzésekor is.
- 3 A magyarországi starthittel való hasonlóság nem véletlen. Eredetileg ezt a támogatási formát vették alapul a starthittel kondíciójának megállapításakor hazánkban.